

KUMAR KABAHAATI (Kabahatler K. m.34)

*Doç. Dr. Hakan KARAKEHYA**

GİRİŞ

Devletler toplumsal düzen ve gelişim bakımından önemli kabul ettiği bazı faaliyetleri denetim altında tutma eğilimindedirler.¹ Kumara ilişkin faaliyetlerin de toplumsal düzeni etkileme potansiyeli olması sebebiyle birçok devlette bu faaliyetlerin denetimine yönelik hukuki düzenlemeler bulunmaktadır. Kanunkoyucumuz da, kumar faaliyetlerinin devlet denetiminde olmasını kamusal menfaat bakımından yerinde görmüş ve bu alana ilişkin cezai alanda da değişik hukuki düzenlemeler getirmiştir.²

Biz bu çalışmamızda, yukarıda bahsettiğimiz düzenlemelerden birisi olan Kabahatler Kanununun 34. maddesinde hükme bağlanan, Kumar Kabahatini inceleme altına alacağız. Hukuka aykırı bir fiil sayılmasının ne kadar uygun olduğu son derece tartışmalı olan bu kabahate ilişkin çok fazla çalışma bulunmaması nedeniyle çalışmanın literatüre katkı sağlayacağını umut etmekteyiz. Bu bağlamda teorik tartışmaları da dikkate almak suretiyle konuyu ayrıntılı olarak ele almak temel çalışma yöntemimizi oluşturacaktır.

1. KANUNİ DÜZENLEME VE KABAHAATİN HUKUKİ KONUSU

Yürürlükte bulunan 5326 s. Kabahatler Kanununun *Kumar* başlıklı 34. maddesi şu şekildedir;

“(1) Kumar oynayan kişiye, yüz Türk Lirası idari para cezası verilir. Ayrıca, kumardan elde edilen gelire elkonularak mülkiyetin kamuya geçirilmesine karar verilir.

* Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı

¹ Nitekim toplumsal hayata müdahale ederek rasyonel bir toplum oluşturma gayreti, modern devletin en temel özelliklerindedir. Bu konuda bkz. Zygmunt BAUMAN, **Modernlik ve Müphemlik**, (Çev. İsmail Türkmen) Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003, s.24.

² Hakan KARAKEHYA, “Kumar Oynanması İçin Yer ve İmkan Sağlama Suçu,” in: **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Nur Centel’e Armağan)**, C.19, S.2, 2013, s.700

(2) *Bu kabahat dolayısıyla idari para cezasına ve elkoymaya kolluk görevlileri, mülkiyetin kamuya geçirilmesine mülki amir karar verir.*”

Bilindiği üzere, 765 sayılı TCK’da suçlar; kabahatler ve cürümler olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Bu nedenle kabahatler de tıpkı cürümler gibi cezai yaptırıma bağlanmış fiillerdendi ve ceza hukuku anlamında suç kabul ediliyorlardı. Kumar oynamak fiili ise mülga 765 s. TCK’nın 568. maddesinde kabahatler arasında düzenlenmişti. Bununla birlikte 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 s. TCK’da, suçlar bakımından kabahat ve cürüm şeklindeki ayırım terk edilmiş; kanunun ikinci kitabını oluşturan özel hükümlerde değişik suç tipleri düzenleme altına alınmıştır. Kabahat türünden bazı hukuka aykırılıklar ise idari yaptırıma bağlı fiiller olarak 5326 s. Kabahatler Kanununda düzenlenmiştir. Yukarıda da paylaştığımız üzere, kumar oynamayı hükme bağlayan düzenleme, idari yaptırıma bağlı kılınmış ve Kabahatler Kanununun 34. maddesine “kumar” başlığı altında yer almıştır. Böylelikle kumar oynama, ceza hukuku anlamında suç olmaktan çıkmıştır.³

Kumar kabahatini düzenleyen Kabahatler Kanununun 34. maddesi, kanaatimizce genel ahlaki korumak adına getirilen düzenlemelerden bir tanesidir. Dolayısıyla bu kabahatin hukuki konusu,⁴ bir başka deyişle kabahatle korunmaya çalışılan hukuki menfaat *genel ahlak*tır. Bu noktada kanunkoyucunun bu hareket tarzını doğru bulmadığımızı ifade etmek isteriz. Aşağıda bunun ayrıntı-ları ayrı bir başlık altında ele alınacaktır. Ancak kanunkoyucunun bu tercihinin nasıl bir paradoksu da beraberinde getirdiğini şu örnekle ortaya koymak isteriz. Varsayalım ki, kumar oynamak devletin müdahalesini gerektirecek boyutta toplumsal sonuçları ağır olan ve hukuki yaptırıma bağlanması gereken gayri ahlaki bir fiildir. Peki devletin izin verdiği alanda oynanan kumarın toplumsal zararları ortadan kalkmakta mıdır? Yani iddia, milli piyango veya spor toto oynayanlar toplumsal açıdan daha az zarar veya tehlike mi doğurmaktadırlar? Ya da devletten izinsiz oynanınca gayri ahlaki olan kumar, devletin izniyle oynanınca ahlaki bir hale mi gelmektedir?⁵

³ Kabahatlerin ve dolayısıyla kumarın suç olmaktan çıkartılmasının bu tür faaliyetlerin toplum-da yaygınlaşması sonucunu doğurduğu konusunda bkz. Cüneyd ALTIPARMAK, “*Kumar Kabahati*”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S. 19, s.134

⁴ Kabahatlerin de bir takım hukuksal değerleri koruduğu kabul edilmektedir. Zeynel KANGAL, **Kabahatler Hukuku**, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2011, s.104; Kabahatler Kanununun 1. maddesinde; “*Bu Kanunda; toplum düzenini, genel ahlaki, genel sağlığı, çevreyi ve ekonomik düzeni korumak amacıyla...*” denilmek suretiyle kabahatlerle korunan hukuki değerler ifade edilmiştir. Genel ahlak da bunlardan bir tanesidir.

⁵ Bu görüşümüze karşı, “*bu kıyaslama bizi doğru sonuca götürebilecek nitelikte değildir. Kumar oynamanın kabahat niteliğinde bir haksızlık sayılması eleştirilebilir, ancak devletin izniyle oynanan çeşitli şans oyunlarından hareketle kumarın da hukuka uygun sayılması gerektiği sonucuna varılamaz. Bu karşılaştırma bizi ‘mademki genelevler var, cinsel saldırıların da suç sayılmaması gerekir’ değerlendirilmesine götürür*” şeklinde eleştiriler yapılabilmektedir.

2. KUMARIN HUKUKİ YAPTIRIMA BAĞLANMASININ ELEŞTİRİSİ

Kumar oynamak, bireysel emeğin tamamen dışında, şans faktörüne bağlı olarak bireyin kazanç sağlamasına ya da zarara uğramasına neden olmaktadır. Bu nedenle bireylerin maddi açıdan zora düşmeleri uzak bir ihtimal değildir. Kaldı ki; bu tür oyunların kişilerde bağımlılık yaptığı ve bu kimselerin kendilerini bu tür oyunları oynamaktan alıkoyamadıkları sıklıkla görülmektedir. Özellikle bakmakla yükümlü olduğu bir ailesi olan kimselerin bu tür alışkanlıklar edinmesi halinde, kendisinin yanında tüm ailesinin de maddi açıdan zora düşmesi söz konusu olabilecektir.⁶ Bu durumda bulunan kimselerin toplum içerisinde sayısının artmasıyla birlikte, temel ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelen birey ve ailelerin sayısı da artacaktır. Bu şekilde kumara bağlı olarak önemli toplumsal hareketlenmeler ortaya çıkabilecek ve kamu düzeni ister istemez bundan etkilenecektir.⁷ Bu nedenlerle toplumdaki bireyleri bu tür riskli alışkanlıklardan uzak tutmak isteyen devlet, bir takım önlemlere başvurmaktadır.⁸

Ancak tüm bu gerekçelerden hiçbirisi bireyler adına, doğrudan sadece kendilerini ilgilendiren konularda hukuki yaptırım uygulanmasını haklı göstermez kanaatindeyiz. Kaldı ki, birey, başkalarına doğrudan bir zarar vermeksizin kendi hayatına ve tercihlerine ilişkin olarak yaşamını yönlendirebilir.⁹ Bu bağlamda onun ahlaki olarak doğru veya yanlışla ilişkin tercihlerine devletin hukuku kul-

Ancak bu tür eleştirilere karşı şu hususu ilkesel olarak kabul ettiğimizi ifade etmek isteriz. Tüm hukuka aykırı fiiller bakımından değil ama özellikle genel ahlaka karşı olduğu ileri sürülen hukuka aykırı fiiller bakımından, yasama faaliyeti vasıtasıyla kamu düzenini etkileyecek kadar önemli bir ahlaksızlık olduğu ileri sürülen fiillerin, devlet izniyle işlenmesi halinde bu kadar büyük orandaki ahlaksızlığın ortadan kalktığını söylemenin bir paradoks olduğu kanaatini taşımaktayız. Ancak burada amacımız sadece paradoksa dikkat çekmektir. Yoksa “devlet izniyle de kumar oynanmasın, her türlü kumar suç sayılsın” gibi bir derdimiz yoktur. Ayrıca kumarın suç sayılmaması gereğine ilişkin görüşlerimiz aşağıda aktarılacaktır. “Maden ki genelevler var, cinsel saldırı da suç sayılmasın” diyebilir misiniz şeklindeki eleştiriye ise katılmamız mümkün değildir. Genelevler devlet izniyle işletilmekte ve burada çalışanların para karşılığında da olsa cinsel ilişkiye dair elde edilmiş bir rızaları söz konusudur. Ancak cinsel saldırı bakımından böyle bir rızanın varlığı hiçbir şekilde söz konusu değildir. Ayrıca cinsel saldırıda failin davranışı doğrudan başkasına zarar verirken, kumarda böyle doğrudan başkasına verilen bir zarar söz konusu değildir. Ama illaki benzer bir kıyaslama yapılacaksa, “madem ki genelevler var, genelevler dışındaki fahişelik de hukuka aykırı sayılmamalıdır” şeklindeki bir önermeyi destekleyeceğimizi ifade etmek isteriz.

⁶ **KARAKEHYA**, Yer ve İmkan Sağlama, s.702

⁷ Kumarın bireysel ve toplumsal zararları konusunda ayrıca bkz. Necmeddin FEYZİOĞLU, “Cezai ve Hukuki Cepheleriyle Kumar ve Bahis”, in: **Ahmet Esat Asebük’ün Anısına Armağan**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1958, s.129 vd.

⁸ “Kumarın cezalandırılması, sadece ahlaki bakımdan hoş görülmediği için değil, aynı zamanda toplumsal zarar ve tehlike oluşturduğu içindir.” İsmail MALKOÇ-Mahmut GÜLER, **Türk Ceza Kanunu Özel Hükümler-4**, Adil Yayınevi, Ankara (Tarih belirtilmemiş ancak 765 s. kanuna ilişkin olarak hazırlanmıştır.), s.4972

⁹ *Bir kimse bir şeyi yapmaya sırf onun için daha hayırlı olacak diye zorlanamaz.* **MILL**, s.159

lanarak bir müdahalesinin olmaması gerekir. Sonuçta bireyin yaş küçüklüğü, akıl zayıflığı, vs. gibi fiil ehliyetini etkileyen bir durum bulunmuyorsa; onun kumar oynayıp oynamaması konusundaki tercihi sadece kendisini ilgilendirir. Nitekim kumar oynamasında doğrudan bireysel veya toplumsal bir tehlike ya da zarar söz konusu değildir.¹⁰ Demokratik-liberal bir toplumda, devlet tarafından bireye örnek vatandaş olma, ailesine en iyi biçimde bakma, çocuklara kötü örnek teşkil etmeme gibi hukuki yükümlülükler yüklenemez.

Ayrıca belirtmek gerekir ki; devletin çocuklara kötü örnek olma ya da aile yükümlülüğünü yerine getirmeme tehlikesi gibi gerekçelerle, ahlaki alana hukukla müdahale etmesinin önü açılırsa; sigara içmenin, alkol kullanmanın, aşırı beslenmenin hukuki yaptırıma tabi kılınabilmesi de pekala mümkündür. Çünkü siyasal iktidarı elinde bulunduranların ideal birey tipine göre, alkol ve sigara kullananlar ya da aşırı beslenme dolayısıyla obez olanlar da hem çocuklara kötü örnek olma hem de bu eylemlerinin sağlıklarını bozma tehlikesi nedeniyle ailelerine bakamayacak duruma gelme ihtimallerine binaen hukuki yaptırıma tabi kılınabilirler. Ancak unutmamak gerekir ki; tüm bu hallerden hiçbirisinde birey, doğrudan başkalarına zarar verecek bir davranış gerçekleştiriyordur.¹¹

¹⁰ Uygur bir topluluğun herhangi bir üyesi üzerinde onun istememesine rağmen kuvvet kullanmasının tek gerekçesi başkalarına vereceği zararın önlenmesidir. John Stuart MILL, **Özgürlük Üstüne** (Çev. Alime Ertan), Belge Yayıncılık, İstanbul 2000, s.21

¹¹ Bu görüşümüze karşı da “bu değerlendirmeler hukuki olmaktan uzaktır. Zira TCK’da başkalarına zarar vermeyen, sadece mağdura zarar veren fiillerin onun iradesiyle işlenmesini cezalandıran birçok suç tanımı vardır. Örneğin intihara yönlendirme, reşit olmayanla cinsel ilişki, çocuk düşürme ve düşürme, kısırlaştırma vb. Keza ahlaki bir yükümlülük hukuki yükümlülük haline getirilerek aksine davranış haksızlık olarak tanımlanabilir. Örn. bkz. TCK m. 97, 98.” şeklinde eleştiriler de yapılabilecektir. Ancak bu tür eleştirilere de katılmamaktayız. Öncelikle örneği verilen suç tipleri ile kumar kabahati yapısı bakımından birbirine hiç benzememektedir. İntihara teşvikte, reşit olmayanla cinsel ilişkide ve diğer sayılan suç tiplerinde doğrudan başkasına (intihar edene, reşit olmayan, vs.) zarar verilmektedir. Yani rızası olsa bile başkası üzerinde etkili bir davranış gerçekleştirilmektedir. Oysa kumarda zarar verilen bir başkası yoktur. Tabiri caizse eylemin aktif ve pasif süjesi (fail ve mağduru) aynı kişidir. Gerçi kumarı genel ahlaki bozduğu için yaptırıma tabi kılan kanunkoyucu mağduru tüm toplum olarak görmektedir. Ancak iyi işleyen demokrasilerde kimseye başkalarına örnek olma gibi hukuki bir yükümlülük getirilemeyeceğini ve başkası üzerinde doğrudan zararı olmayan fiillerinden dolayı kimsenin yaptırıma tabi kılınmayacağını düşündüğümüz için bu bakış açısını da yerinde bulmuyoruz. “Ceza kanununda birçok ahlaki yükümlülüğün yaptırıma bağlanması” konusundaki eleştirilere ise bir yönüyle katılmaktayız. Zaten hukuka aykırı eylemlerin çoğu toplumun önemli bir kesimi tarafından gayri ahlaki kabul edilir niteliktedir. Eğer toplumdaki genel ahlak algısı ile hukuk kuralları arasında derin ayrışmalar varsa, toplum içerisinde hukuku uygulamak ve halkın hukuka tabiyetini sağlamak mümkün olmayacaktır. Ancak bu demek değildir ki hukuk asgari ahlaklıdır. Bilakis sayısı az da olsa, toplumdaki çoğunlukça ahlaki görülen bazı eylemlerin de suç sayılması mümkündür. Ayrıca her gayri ahlaki eylemin hukuka aykırı sayılması da söz konusu olmaz. Örneğin son derece geniş, duble ve üç şeritli bir yolda elli kilometre hızla gitmeyi yönetmelik koyucu hukuka aykırı sayabilir ama toplumdaki çoğunluk öyle bir yolda doksana gitmenin normal olduğu ve ahlaki bir sorun ortaya çıkarmadığı kanaatinde olabilir. Yine bir toplumdaki bireylerin çoğunluğu, babasının rızasına aykırı olarak sürekli değişik erkeklerle birlikte olan on sekiz yaşındaki ki-

Devletin bu kadar çok baskıcı ve hegemonik davranarak, bireye rağmen, bireyin veya toplumun iyiliği için yasaklar getirdiği iddiası ise bireysel yaşama müdahalenin ve kişisel tercihlere tahammülsüzlüğün önemli bir göstergesidir. Bu bağlamda “sana rağmen senin için iyi olanı yapıyor ve kötü davranışlarda bulunmanı yasaklıyorum” şeklindeki uygulamalar, bir devlette bireysel özgürlüklerin en önemli düşmanlarından biridir.¹² Çünkü doğrudan zararı sadece kendisine olacaksa, kendi menfaatlerine aykırı davranışlarda bulunabiliyor olmak da bireyin özgürlüğünün bir gereğidir. Devlet bu tür davranışların bireylere zarar verdiği kanaatindeyse, hukuku araçsallaştırmaksızın, kumarın zararları konusunda eğitimler, konferanslar, paneller düzenleyebilir.¹³ Ayrıca basın-yayın araçlarını kullanarak kumarın zararları konusunda vatandaşları bilgilendirebilir. Ancak kumar oynamayı hukuken yasaklamamalıdır.

3. TİPİKLİK

3.1. Genel Olarak

Tipiklik, failin gerçekleştirdiği fiilin kanunda yer alan tanım ile örtüşmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen fiil kanuni tanıma uymuyorsa; ortada ihlal edilmiş bir norm ve dolayısıyla kabahat de olmayacaktır. Tipiklik; “maddi ve manevi tipiklik”, “tipik maddi unsur ve tipik manevi unsur” ya da “maddi unsurlar ve manevi unsur” terimleri kullanılmak suretiyle ikiye ayrılabilir. Biz maddi ve manevi unsurların tipiklik içerisinde yer aldığını vurgulamayı bakımından “tipik maddi unsur ve tipik manevi unsur” (*der objektive Tatbestand- der subjektive Tatbestand*) şeklindeki kullanıma bağlı kalmayı uygun buluyoruz.¹⁴ Tipik maddi unsurun içerisinde kanuni tanımın içerdiği *maddi*

zı dövmenin gayri ahlaki olmadığını, bilakis ahlaki bir yükümlülük olduğunu düşünebilir. Ama hukuk düzeni bunu suç saymaktadır. Yine toplumun çoğunluğu babanın homoseksüel çocuğuna belirli oranda şiddet uygulamasını ahlaken normal görebilir ama hukuk bunu suç saymaktadır. Öyle de olmalıdır. Ama sonuç olarak hukuk asgari ahlak değildir. Bunlar birbiriyle yakından ilişkili ama farklı sosyal düzen kurallarıdır. Hukuka uymamanın başlı başına ahlaksızlık olduğu yönündeki alman kökenli otoriter bakış açısını bir nevi “hukuku yapan güce tapma” olarak nitelendirdiğimizi de burada ifade etmek isteriz. Buradaki hukuktan kastımız ise doğal hukuk bakış açısındaki anlamıyla ne olduğu belirsiz, kişilere ve ahlaki değerlere göre şekillenen hukuk değil; bilakis pozitivist bakış açısındaki anlamıyla yürürlükte bulunan, kutsanmamış, kendisine aykırı davranmanın da ahlaki olabileceği kurallar bütünü olan hukuktur. Pozitivist bakış açısını destekler nitelikteki daha ayrıntılı açıklamalar ve karşı görüşler konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Hakan KARAKEHYA, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma**, Savaş yayınevi, Ankara 2008, s.5 vd.

¹² Ayrıca ve aynı yönde bkz. H. L. A. HART, **Hukuk, Özgürlük ve Ahlak**, Dost Yayınları, Ankara 2000, s.16 vd.

¹³ KARAKEHYA, Yer ve İmkan Sağlama, s.16

¹⁴ Günter STRATENWERTH, **Strafrecht Allgemeiner Teil I**, Carl Heymanns Verlag, Köln 2000, s.98 vd., 117 vd.

konu, fail, mağdur ve fiil girmektedir.¹⁵ Tipik manevi unsur ise, fiil ile fail arasındaki psikik bağı ifade etmektedir.¹⁶

3.1. Tipik Maddi Unsur

3.1.1. Kabahatin Maddi Konusu

Kabahatin konusu fiilin üzerinde icra edildiği kişi veya eşyadır.¹⁷ Kumar kabahatinin maddi konusu üzerinde fiilin işlendiği, talihe bağlı olarak kazanılması veya kaybı söz konusu olan ekonomik mal veya paradır.

3.1.2. Fail

Fail olmak bakımından herhangi bir sınırlandırma söz konusu değildir. Bu bağlamda kural olarak herkes bu kabahatin faili olabilir. Ancak kumar oynayan asker kişiler bakımından bu kabahat nedeniyle yaptırım uygulanmaz. Nitekim söz konusu kimselerin özel düzenleme nedeniyle, 477 s. Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanununun 59. maddesine göre sorumlulukları söz konusu olacaktır.¹⁸

3.1.3. Mağdur

Kabahatler bakımından mağdur, kabahatin koruduğu hukuki menfaat veya varlığın sahibidir. Kanun koyucu yaptığı düzenlemeye bakılırsa, bu kabahatinin mağduru genel ahlakın ait olduğu tüm toplumdur. Nitekim hukuka aykırı bir fiil olarak düzenlenmesini yukarıda ayrıntılı olarak eleştirdiğimiz kumar kabahatiyle korunmaya çalışılan hukuki menfaat toplumun genel ahlakıdır.

3.1.4. Fiil

Kumar, Türk Dil Kurumunun büyük sözlüğünde “*ortaya para koyarak oynanan talih oyunu*”¹⁹ şeklinde tanımlanmıştır. TCK’nın 228/4. maddesinde ise “*Ceza Kanununun uygulanmasında kumar, kazanç amacıyla icra edilen ve kar ve zararın talihe bağlı olduğu oyunlardır.*” denilerek hükme bağlanmıştır. 1889 tarihli İtalyan Zanardelli Kanunundan iktibas edilmiş olan ve daha önce yürürlükte bulunan 765 s. TCK’nın 569. maddesinde ise kumara ilişkin şu şekilde bir

¹⁵ Aynı yönde bkz. Veli Özer ÖZBEK-Mehmet Nihat KANBUR-Koray DOĞAN-Pınar BACAĞSIZ-İlker TEPE, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2013, s.217 vd.

¹⁶ Hakan HAKERİ, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara 2013, s.196

¹⁷ **KANGAL**, s.104

¹⁸ Cengiz OTACI-İbrahim KESKİN, **Türk Kabahatler Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, s.119; Söz konusu kanunun “Kumar Oynayanlar” başlıklı 59. madde hükmü şu şekildedir; “*Kumar oynayanlar, bir aya kadar oda veya göz hapsi cezası ile cezalandırılırlar.*”

¹⁹ <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

hüküm bulunmaktaydı; “Ceza Kanununun tatbikinde kumar, kazanç kasdiyle icra kılınıp kar ve zarar baht ve talihe bağlı bulunan oyunlardır.” Görüldüğü üzere her iki kanunda da kumar tanımı birbirine paralel olarak yapılmıştır. Her ne kadar 5237 s. TCK’da kumar tanımı ceza kanunun uygulanması bağlamında yapılmış olsa da; Kabahatler Kanununda kumarın içeriğini belirleyen herhangi bir tanım yer almamasına bağlı olarak, TCK m.228/4’deki söz konusu düzenlemenin Kabahatler Kanununun 34. maddesindeki kumar düzenlemesinin içeriğini doldurmak bakımından da kullanılması gerektiği kanaatindeyiz.

Yürürlükte bulunan 5237 s. TCK’nın m.228/4’deki düzenlemesi dikkate alındığında, kumarın ilk bakışta göze çarpan iki temel özelliği olduğu görülecektir. Bunlardan ilki fiili gerçekleştirenin kazanç sağlama amacı; ikincisi ise bu kişinin kar veya zarar etmesinin talihe dayalı olmasıdır.²⁰ Kazanç elde etme özelliği bakımından, amaçlanan kazancın muhakkak maddi bir nitelikte olması gerekir. Manevi nitelikte bir kazanç sağlama amacıyla hareket edilmesi halinde kumarın varlığı söz konusu olamayacaktır.²¹ Bu bağlamda heyecan yaşamak veya eğlenmek amacıyla yapılan ya da kazanma hırsını tatmine yönelik olarak oynanan, herhangi bir maddi kazancın söz konusu olmadığı oyunlar kumar sayılmaz. Bununla birlikte oyunun kumar sayılabilmesi için, kazancın konusunun muhakkak para olması da gerekli değildir. Maddi değeri bulunan herhangi bir eşya da maddi kazanç sayılacaktır. Örneğin içeceğine ya da sigarasına oyun oynanması da kumar kapsamına girer. Aynı şekilde masanın hesabının ödenmesine oynanan oyunlar da kumar kapsamındadır.²²

Buna karşın sadece keyif amaçlı çok cüz’i karşılıklarla, örneğin 10 kuruş için veya bir adet elma veya eriğine oynanan oyunlar maddi anlamda kumar kapsamında kabul edilmemeli ve cezai yaptırım uygulanmamalıdır. Bu örneklerde olduğu üzere kazanç veya kaybın görmezden gelinebilecek ortanda çok az olduğu durumlarda kumar kabahati bakımından haksızlık sadece şekli anlamda oluşacaktır.²³ Maddi anlamda ise düzenlemelerle korunan hukuki menfaat bakı-

²⁰ FEYZİOĞLU, s.137; Madde gerekçesinde de bu iki koşulun kumarı belirlemek bakımından önemine işaret edilmiştir; “Maddenin son fıkrasında kumar tanımlanmıştır. Buna göre bir oyunun kumar sayılması için iki koşul aranacaktır: Birincisi oyunun kazanç kastı ile icra edilmesi, ikincisi ise kar ve zararın talihe bağlı olmasıdır. Bu tanım karşısında, kazanç kastı olmaksızın, dostlar arasında eğlenmek üzere oyun oynanmasına imkan sağlanması, bu suçu oluşturmaz.” Gazi Üniversitesi Türk Ceza Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, **Ceza Hukuku Mevzuatı-C.1 (Kanunlar)**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012, s.381

²¹ Osman YAŞAR-H. Tahsin GÖKCAN-Mustafa ARTUÇ, **Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu**, Cilt V, Ankara 2010, s.6452

²² KARAKEHYA, Yer ve İmkan Sağlama, s.701

²³ Fiilin bir kuralı ihlal etmesine şekli hukuka aykırılık; kuralın koruduğu kişi ve topluma ait menfaat ve değerleri ihlal etmesine maddi hukuka aykırılık adı verilir. Doğan SOYASLAN, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Yetkin Yayınevi, Ankara 1998, s.380; Maddi ve şekli anlamda hukuka aykırılığın eleştirisi ve karşı görüş için bkz. Nevzat TOROSLU, **Ceza Hukuku Genel Kısım**, Savaş Yayınevi, Ankara 2005, s.101

mından ciddi anlamda bir zarar veya tehlike söz konusu olmayacaktır.²⁴ Haksızlık içeriğinin çok az olduğu bu tür durumlarda, kanunkoyucu, suçlar bakımından bile, (şekli anlamda) suçun oluştuğunu kabul etmiş; ancak suçla korunan hukuki menfaate zarar verilmemesi nedeniyle ceza verilmesini uygun bulmuştur. Nitekim CMK'nın 223/4/d maddesinde işlenen fiilin haksızlık niteliğinin azlığı hallerinde ceza verilmesine yer olmadığı kararı verileceği hüküm altına alınmıştır.²⁵

Kazancın talihe bağlı olması ise oynanan oyunda kuvvetin, bireysel yetenek ya da zekanın kazananı belirlemede etkili olmamasını veya pek az etkili olmasını; buna karşın talihin tamamen ya da büyük oranda etkili olmasını ifade etmektedir.²⁶ Kazananı talihin belirlediği oyunlar ise tamamen veya büyük oranda şansa bağlı, neden-sonuç ilişkisi içinde, rasyonel olarak sonucun açıklanamadığı, rastlantısal oyunlardır. Örneğin, satranç, basketbol ve atıcılık gibi oyunlar büyük oranda zeka veya yeteneğe dayandığından, parasına oynansa bile kumar kapsamında değerlendirilmezler.²⁷ Aynı şekilde belirli bir kuvvet sahibi olmaya ilişkin bahisler de kumar kapsamında değildir. Kişinin 100 kiloyu kaldırıp kaldıramayacağına ilişkin bahis, parasına girilse dahi kumar sayılmayacaktır. Ayrıca belirtmek gerekir ki; bilgiye dayalı bahisler de kumar kapsamında değerlendirilemez. Everest tepesinin yüksekliğine ilişkin olarak kazanç elde etmek amacıyla iki kişi bahse girse, gerçekleştirdikleri bu fiil kumar kabahatini oluşturmayacaktır. Nitekim kazananı şans değil; bilakis doğru bilgi belirlemektedir.²⁸ Dikkat edilecek olursa tüm bu verdiğimiz örneklerde ortak özellik, kazananın belirlenmesinde şansın mutlak veya baskın belirleyici olmamasıdır.

Diğer bir önemli husus da kumarın yaptırıma tabi olması için mutlaka somut bir ortamda oynanmasına gerek olmadığıdır. Sanal ortamda internetteki şans oyunu sitelerinde kumar oynayan kimseler bakımından da kumar kabahati gerçekleşmiş olacaktır.²⁹ Nitekim kanuni düzenlemede oyunun şekilde oynanması gerektiğine ilişkin bir sınırlama bulunmamaktadır. Bu bağlamda kabahatin gerçekleşmesi bakımından oyunun gerçek ortamda veya sanal ortamda oynanması herhangi bir önem arzetmemektedir.

²⁴ Suçlar bakımından farklı gerekçelerle aynı yönde bkz. Hakan HAKERİ, "Ceza Hukukunda Önemsiz Hareketler", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.69, Mart-Nisan 2007, s. 55 vd.

²⁵ Ceza verilmesine yer olmadığı kararının hüküm çeşitleri arasındaki yeri ve verilebileceği haller hakkında ayrıca bkz. Nur CENTEL-Hamide ZAFER, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul 2011, s.703 vd.

²⁶ KARAKEHYA, *Yer ve İmkan Sağlama*, s.701

²⁷ Aynı yönde bkz. MALKOÇ-GÜLER, s.4973

²⁸ Aynı yönde bkz. YAŞAR-GÖKCAN-ARTUÇ, s.6452 vd.

²⁹ Ali PARLAR, *Açıklamalı-İçtihatlı Kabahatler Kanunu*, Bilge Yayınevi, Ankara 2012, s.394; ALTIPARMAK, s.138

3.2. Tipik Manevi Unsur

Kabahatler, ceza hukuku anlamındaki fiillerden farklı olarak, kanunda açıkça hüküm bulunmayan hallerde hem kasten hem de taksirle işlenebilir (Kabahatler K. m.9). Dolayısıyla kanunda açıkça kasten işlenebileceği yazılı olanlar dışında tüm kabahatler kasten veya taksirle işlenebilecektir.³⁰ Kumar suçuna ilişkin düzenlemede ise fiilin sadece kasten işlenebileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak fiilin gerçekleşmesi bakımından TCK'nın 228/4. Maddesindeki tanımda kazanç sağlama amacı arandığından, bu fiilin ancak özel kastla işlenebileceği anlaşılmaktadır.³¹ Dolayısıyla taksirle bu fiilin işlenebilmesi mümkün değildir. Hatta bu suçun oluşması bakımından genel kast da yeterli olmayacaktır. Ancak "kazanç sağlama amacı" şeklinde kanuni tipte ifade edilen özel kastın varlığı halinde kumar kabahatinin varlığı söz konusu olabilir.³²

Bununla birlikte failin kastı kaldıran hataya düştüğü hallerde, kastın yokluğundan dolayı, kabahatten sorumlu tutulması söz konusu olamayacaktır. Örneğin eğlencesine oyun oynadıkları düşüncesiyle kumar oynama fiiline katılan kişi de, kabahatin maddi koşullarının gerçekleştiği konusunda esaslı hataya düşmesi sebebiyle sorumluluğa sahip olmayacaktır.³³

4. HUKUKA AYKIRILIK

Kabahatler Kanununda aksine hüküm bulunmayan hallerde, Türk Ceza Kanununun hukuka uygunluk nedenlerine ilişkin hükümleri, kabahatler bakımından da uygulanır (Kabahatler K. m.12). Bu bağlamda devletin izin verdiği şans oyunlarını kazanç sağlamak amacıyla oynayan kimse bakımından fiil hukuka aykırı olmayacaktır.³⁴ Dolayısıyla kazanç sağlamak amacıyla milli piyango bileti alan ya

³⁰ OTACI-KESKİN, s.34

³¹ Amaç ya da saik, faili bir fiili gerçekleştirirken harekete geçiren motivasyonu ifade eder. Kanunkoyucu suç tipleri bakımından çoğu kez failin hangi motivasyonla hareket ettiğini dik-kate almaz. Ancak bununla birlikte bazı suçlar bakımından failin hangi motivasyonla hareket ettiğine özel önem verildiği görülür. Kanunkoyucunun failin fiili gerçekleştirirken hangi motivasyonla hareket ettiğine suçun gerçekleşmesi veya nitelikli hali bakımından özel önem verdiği hallerde, failde bulunan bu saik, özel kast olarak adlandırılmaktadır. Hakan KARAKEHYA, *İradilik Unsuru Bakımından Ceza Hukukunda Kast*, Savaş Yayınevi, Ankara 2010, s.75 vd.; Aynı yönde ayrıca bkz. Mehmet Emin ARTUK-Ahmet GÖKCEN-Caner YENİDÜNYA, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Turhan Kitabevi, Ankara 2007, s.469 vd.

³² Aynı yönde bkz. FEYZİOĞLU, s.145

³³ Kabahatler Kanunu m.10'a göre "Türk Ceza Kanununun hata hallerine ilişkin hükümleri, ancak kasten işlenen kabahatler bakımından uygulanır." Suçun maddi unsurlarında hata, suçun maddi unsurlarına müteallik hususlardaki bilgisizliği, eksik veya yanlış bilgiyi ifade eder. Bu hata suça ilişkin kastı ortadan kaldırır. İzzet ÖZGENÇ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2013, 438 vd.

³⁴ MALKOÇ-GÜLER, s.4977

da sayısal loto oynayan kişinin fiilleri bu kabahati oluşturmaz.³⁵ Nitekim kanunun verdiği izne dayanarak şans oyunu oynanması nedeniyle oluşan kanun hükmünü icra şeklindeki hukuka uygunluk nedeni, fiili kabahat olmaktan çıkmaktadır.

5. KUSURLULUK

Kusurluluk failin fiilinin kınanabilirliğine ilişkin atfedilen değer yargısını ifade etmektedir.³⁶ Kabahatler Kanununda aksine hüküm bulunmayan hallerde, Türk Ceza Kanununun kusurluluğu ortadan kaldıran nedenlere ilişkin hükümleri, kabahatler bakımından da uygulanır (Kabahatler K. m.12). Bu doğrultuda failin kınanabilirliğini etkileyen bir durum varsa, fiil yaptırma tabi olmayacaktır. Örneğin tehditle veya cebirle kumar oynamaya zorlanan kişiler bakımından idari para cezası uygulanamayacaktır.

6. KABAHAHATİN ÖZEL BELİRİŞ BİÇİMLERİ

6.1. Teşebbüs

Kabahatler Kanununun 13. maddesine göre, kural olarak kabahatlere teşebbüs cezalandırılmaz. Ancak ilgili kanunda teşebbüsün de cezalandırılacağına ilişkin özel düzenleme getirilmişse; bu durumda istisnaen kabahate teşebbüsün cezalandırılması mümkündür. Kumar suçuna teşebbüs bakımından ise ilgili 34. maddede veya başka bir yerde istisnai bir düzenleme getirilmiş değildir. Bu nedenle kumar kabahatine teşebbüs hukuken mümkün değildir.³⁷

6.2. İştirak

Kumar fiilinin faili bakımından özel faillik niteliği aranmadığı için iştirak bakımından özellik arzeden pek fazla bir durum söz konusu değildir. Kabahatin işlenişine birden fazla kişinin birlikte iştirak etmesi halinde, bu kişilerden her biri hakkında fail olarak idari para cezası verilir (Kabahatler K. m.14). Bu bağlamda kanunda kabahat fiilini gerçekleştiren ve ona yardım eden arasında bir ayırım yapılmamış; her ikisinin de fail olarak idari yaptırma tabi olacağı kabul edilmiştir.³⁸ Kumar suçu bakımından konuyu ele alırsak, örneğin hem kumar oynayan hem de oynaması için onu teşvik eden ya da ona para veren kişi de fail olarak cezalandırılacaklardır.³⁹

³⁵ OTACI-KESKİN, s.119

³⁶ Mahmut KOCA-İlhan ÜZÜLMEZ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2011, s.244

³⁷ ALTIPARMAK, s.137

³⁸ OTACI-KESKİN, s.56; Kanunkoyucunun kabul ettiği tek tip fail sistemi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. KANGAL, s.156

³⁹ Benzer örnekler için aynı yönde bkz. ALTIPARMAK, s.137

6.3. İçtima

Aynı kabahatin birden fazla işlenmesi halinde her bir kabahat için ayrı ayrı idari para cezası uygulanacaktır (Kabihatler K. m.15/2).⁴⁰ Dolayısıyla tek suç işleme kararı kapsamında da olsa, kabihatler bakımından zincirleme suça ilişkin hükümler kabul edilmediğinden, oynanan her bir kumar için ayrı ayrı idari para cezası uygulanacaktır.⁴¹ Bununla birlikte fiilin tek sayılacağı hallerde bir kez idari para cezası uygulanmalıdır. Örneğin bir internet sitesine girip on defa ardı ardına kumar oynayan ya da kahvehanedeki masada üç arkadaşıyla ardı ardına beş oyun oynayan kişinin fiili tek fiildir ve bundan dolayı bir kez idari yaptırım uygulanır. Ancak farklı zamanlarda internete girerek veya kahvehaneye giderek kumar oynayan kimse bakımından ayrı ayrı fiiller söz konusu olduğundan, her bir fiil için ayrı idari para cezası verilmesi gerekecektir.

Kumar oynayan kişi aynı zamanda kumar oynanmasına yer ve imkan da sağlıyorsa, hem kumara yer ve imkan sağlamaktan cezai sorumluluğa sahip olacak hem de Kabihatler Kanununun 34. maddesine göre kumardan (kumar oynamaktan) sorumlu olacaktır. Nitekim burada kumar oynamak ve kumara yer ve imkan sağlamak şeklinde ortaya çıkan farklı fiiller söz konusudur.⁴²

7. YAPTIRIM

Kabahatler idari yaptırıma bağlanmış hukuka aykırılıklardır. Kumar oynamak da yüz lira idari para cezası şeklinde bir idari yaptırıma tabi kılınmıştır. Ayrıca kumardan elde edilen gelirin de müsadere edilmesi öngörülmüştür. *Bu kabahat dolayısıyla idari para cezasına ve elkoymaya kolluk görevlileri, mülkiyetin kamuya geçirilmesine mülki amir karar verir (Kabihatler K. m. 34/2).*

SONUÇ

Kumar oynamayı hükme bağlayan düzenleme, idari yaptırıma bağlı kılınmış ve Kabihatler Kanununun 34. maddesine “kumar” başlığı altında yer almıştır. Böylelikle kumar, 765 sayılı TCK'nın uygulandığı dönemden farklı olarak, ceza hukuku anlamında suç olmaktan çıkmıştır. Kumar kabahatini düzenleyen Kabihatler Kanununun 34. maddesi, kanaatimizce genel ahlakı korumak adına getirilen düzenlemelerden bir tanesidir. Dolayısıyla bu kabahatin hukuki konusu *genel ahlak*tır. Ancak kanunkoyucunun genel ahlaka karşı bir fiil olarak gördüğü kumarı, hukuka aykırı bir fiil olarak hükme bağlanmasını ve hukuki yaptırıma tabi kılmasını yerinde bulmamaktayız. Nitekim birey, başkalarına doğrudan

⁴⁰ KANGAL, s.166

⁴¹ Bu bağlamda kabahat sayılan eylemin yöneldiği kişinin aynı kişi veya farklı kişiler olmasının önemi yoktur. OTACI-KESKİN, s.49

⁴² YAŞAR-GÖKCAN-ARTUÇ, s.6455

bir zarar vermeksizin kendi hayatına ve tercihlerine ilişkin olarak yaşamını yönlendirebilir. Bireyin ahlaki olarak doğru veya yanlışla ilişkin tercihlerine, devletin hukuku kullanarak bir müdahalesinin olmaması gerekir. Bu bağlamda doğrudan zararı sadece kendisine olacaksa, kendi menfaatlerine aykırı davranışlarda bulunabiliyor olmak da bireyin özgürlüğünün bir gereğidir.

Kumar kabahatinin maddi konusu üzerinde fiilin işlendiği, talihe bağlı olarak kazanılması veya kaybı söz konusu olan ekonomik mal veya paradır. Kabahatin fail olmak bakımından herhangi bir sınırlandırma söz konusu değildir. Kural olarak herkes bu kabahatin faili olabilir. Kanunkoyucu TCK m.228/4'te kumarı tanımlamıştır. Buna göre; "Ceza Kanununun uygulanmasında kumar, kazanç amacıyla icra edilen ve kar ve zararın talihe bağlı olduğu oyunlardır." TCK'nın düzenlemesi dikkate alındığında, kumarın ilk bakışta göze çarpan iki temel özelliği olduğu görülecektir. Bunlardan ilki fiili gerçekleştirenin kazanç sağlama amacı; ikincisi ise bu kişinin kar veya zarar etmesinin talihe dayalı olmasıdır.

Kazanç elde etme amacının varlığı için amaçlanan kazancın maddi bir kazanç olması gerekir. Bu nedenle manevi kazanç sağlama amacıyla hareket edilmesi halinde kumarın varlığından söz edilemeyecektir. Kazancın talihe bağlı olması ise oynanan oyunda kişisel yeteneklerin, kuvvetin, tecrübe veya zekanın kazanımı belirlemeye etkili olmaması veya pek az olmasını; buna karşın talihin tamamen veya büyük oranda etkili olmasını ifade etmektedir.

Kabahatler, kanunda açıkça hüküm bulunmayan hallerde hem kasten hem de taksirle işlenebilir (Kabahatler K. m.9). Kumar suçuna ilişkin düzenlemede ise fiilin sadece kasten işlenebileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak fiilin gerçekleşmesi bakımından TCK'nın 228/4. maddesinde kazanç sağlama amacı arandığından, bu fiilin ancak özel kastla işlenebileceği anlaşılmaktadır.

Devletin izin verdiği şans oyunlarını kazanç sağlamak amacıyla oynayan kimse bakımından fiil hukuka aykırı olmayacaktır. Nitekim kanunun verdiği izne dayanarak şans oyunu oynanması nedeniyle oluşan kanun hükmünü icra şeklindeki hukuka uygunluk nedeni, fiili kabahat olmaktan çıkarmaktadır.

Aynı kabahatin birden fazla işlenmesi halinde her bir kabahat için ayrı ayrı idari para cezası uygulanacaktır (Kabahatler K. m.15/2). Dolayısıyla tek suç işleme kararı kapsamında da olsa, kabahatler bakımından zincirleme suçla ilişkin hükümler kabul edilmediğinden, oynanan her bir kumar için ayrı ayrı idari para cezası uygulanacaktır. Kumar oynayan kişi aynı zamanda kumar oynanmasına yer ve imkan da sağlıyorsa, hem TCK m.228'den hem de Kabahatler Kanunu m.34'ten sorumlu olacak ve ayrı ayrı yaptırıma tabi kılınacaktır. Yaptırım olarak kumar yüz lira idari para cezasına bağlanmıştır. Kanunda ayrıca kumardan elde edilen gelirin de müsadere edileceği düzenleme altına alınmıştır.

KAYNAKÇA

- ALTIPARMAK, Cüneyd. “*Kumar Kabahati*”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S. 19.
- ARTUK, Mehmet Emin-Ahmet GÖKCEN-Caner YENİDÜNYA, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Turhan Kitabevi, Ankara 2007
- BAUMAN, Zygmunt. **Modernlik ve Müphemlik**, (Çev. İsmail Türkmen) Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003
- CENTEL, Nur-Hamide ZAFER, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayınevi, İstanbul 2011
- CEZA HUKUKU MEVZUATI-C.1 (Kanunlar)**, Gazi Üniversitesi Türk Ceza Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012
- FEYZİOĞLU, Necmeddin. “*Cezai ve Hukuki Cepheleriyle Kumar ve Bahis*”, in: **Ahmet Esat Asebük’ün Anısına Armağan**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1958
- HAKERİ, Hakan. “Ceza Hukukunda Önemli Hareketler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.69, Mart-Nisan 2007
- HAKERİ, Hakan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara 2013
- HART, H. L.A. **Hukuk, Özgürlük ve Ahlak**, Dost Yayınları, Ankara 2000
- KANGAL, Zeynel. **Kabahatler Hukuku**, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2011
- KARAKEHYA, Hakan. “Kumar Oynanması İçin Yer ve İmkan Sağlama Suçu,” in: **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Nur Centel’e Armağan)**, C.19, S.2, 2013
- KARAKEHYA, Hakan. **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma**, Savaş Yayınevi, Ankara 2008
- KARAKEHYA, Hakan. **İradilik Unsuru Bakımından Ceza Hukukunda Kast**, Savaş Yayınevi, Ankara 2010
- KOCA, Mahmut-İlhan ÜZÜLMEZ, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2011
- MALKOÇ, İsmail-Mahmut GÜLER, **Türk Ceza Kanunu Özel Hükümler-4**, Adil Yayınevi, Ankara (Tarih belirtilmemiş ancak 765 s. kanuna ilişkin olarak hazırlanmıştır.)
- MILL, John Stuart. **Özgürlük Üstüne** (Çev. Alime Ertan), Belge Yayıncılık, İstanbul 2000
- OTACI, Cengiz-İbrahim KESKİN, **Türk Kabahatler Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara 2010
- ÖZBEK, Veli Özer-Mehmet Nihat KANBUR-Koray DOĞAN-Pınar BACAKSIZ-İlker TEPE, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2013

ÖZGENÇ, İzzet. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2013

PARLAR, Ali. **Açıklamalı-İçtihatlı Kabahatler Kanunu**, Bilge Yayınevi, Ankara 2012

SOYASLAN, Doğan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Yetkin Yayınevi, Ankara 1998

STRATENWERTH, Günter, *Strafrecht Allgemeiner Teil I*, Carl Heymanns Verlag, Köln 2000

TOROSLU, Nevzat. **Ceza Hukuku Genel Kısım**, Savaş Yayınevi, Ankara 2005

YAŞAR, Osman-H.Tahsin GÖKCAN-Mustafa ARTUÇ, **Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, Cilt V**, Ankara 2010

<http://tdkterim.gov.tr/bts/>